

Radicaal breken met oude politiek, een pleidooi voor links-ideologisch zelfvertrouwen

Op het moment van schrijven marcheert de Nationale Garde door de straten van Amerikaanse steden, dringt het Russische invasieleger gestaag dieper door tot het binnenland van Oekraïne, neemt wereldwijd de sociale ontwrichting toe door een combinatie van ongekeerde economische ongelijkheid, dystopische technologische ontwikkelingen en de alsmaar verergerende klimaatcrisis. Ondertussen ligt op het Europese continent de politiek volledig lam. Als traditionele machtspartijen nog verkiezingen weten te winnen, in alsmaar minder overtuigende mate, verdwijnt de overwinningsglans al snel als sneeuw voor de zon. Een opeenstapeling van uitdagingen – van de wooncrisis tot migratie, van vergrijzing tot inflatie en van geopolitieke spanningen tot stikstof – wordt regeringen al snel te veel. Wat duidelijk is: het dominante politieke kader waarbinnen de Europese politiek de afgelopen decennia heeft geopereerd, loopt op zijn eind.

Maar deze maatschappelijke onrust en het vacuüm dat de gevestigde politiek daarmee achterlaat, wordt grotendeels onbeantwoord. Tenminste, niet door de verzameling linkse en progressieve krachten die ons continent nog rijk is. Integendeel: als er al een antwoord komt op de huidige politieke malaise, dan komt dit bijna uitsluitend vanuit rechts – extreemrechts. Waar links is vastgegroeid in geïnternaliseerde twijfel, beukt extreemrechts tegen de muren van het naoorlogse bestel. Waar links hoopt mensen aan zich te binden door telkens weer de kiezer een beetje tegemoet te komen, de idealen te herzien, het verhaal te vernieuwen, construeert rechts een herkenbaar, zelfverzekerd en compromisloos narratief. Dit narratief is er niet op gericht om inhoudelijke doelen te bereiken, maar om een volwaardig politiek alternatief te vormen. Zo wordt de ruimte gecreëerd voor een totaal nieuwe politieke orde.

Links kan dit ook. Sterker nog, als GroenLinks-PvdA recht wil doen aan haar gezamenlijke opdracht – die onmogelijk beter verwoord kan worden dan hoe Banning het op het oprichtingscongres van de PvdA deed: ‘om aan de wil van het Nederlandse volk tot politieke vernieuwing, tot een omzetting der maatschappij in democratisch-socialistische richting, gestalte te geven en daarmee een waarlijk nieuw begin in ons politieke leven in te luiden’ – dan is een grotere politiek-culturele omslag zoals extreemrechts weet te creëren, essentieel.ⁱ Dit brengt ons tot de kern: om echte vooruitgang te bewerkstelligen, om het vooruitgangdenken nieuw leven in te blazen, moet niet het wiel heruitgevonden worden, maar het ideologisch zelfvertrouwen worden gevonden om weer te durven aspireren op links. Vooruitgang komt niet met een nieuw verhaal, maar met de herkenbaarheid en de betrouwbaarheid van een zelfverzekerde, ideologische boodschap waarmee grote groepen mensen uit de gehele samenleving kunnen worden aangesproken.

Opvallend is hoe weinig nieuw dit eigenlijk is. Historisch gezien was de PvdA, en de SDAP voor haar, altijd al een breed verbond tussen de gegoede en betrokken burgerij, en de arbeidersbeweging. Niet verenigd door identiteit of leefstijl, maar door een gedeeld geloof dat de samenleving eerlijker kon en moest worden ingericht. In de huidige tijd is ze dat verbond wel grotendeels kwijtgeraakt, maar dat betekent niet dat

het niet hersteld kan worden. Toen na de oorlog de PvdA werd opgericht als doorbraakpartij, was haar eerste verkiezingsresultaat allesbehalve spectaculair. Toch groeide zij in de decennia daarna uit tot het machtsblok dat de naoorlogse verzorgingsstaat vormgaf.ⁱⁱ Politiek-ideologisch was die doorbraak geen moment, maar een proces. Die opdracht ligt vandaag opnieuw voor ons. Rechtspopulisten hebben er decennia over gedaan om hun probleemdefinities dominant te maken. Het is tijd voor links om meer in dezelfde tijdseenheden te gaan denken.

GroenLinks-PvdA geldt vandaag de dag in de publieke perceptie nog te veel als een onderdeel van de oude politieke constellatie: verantwoordelijke bestuurders binnen een vastgelopen systeem. Juist dat imago is funest. De partij straalt uit de status quo te willen behouden of te beschermen, echter is de huidige status quo niet 'de onze'. Het is de status quo van het neoliberalisme: een orde waarin markten domineren, arbeid structureel aan macht verliest, publieke voorzieningen worden uitgehold en politieke besluitvorming steeds verder vervreemd raakt van het dagelijks leven van grote groepen mensen. De onvrede die zich daartegen richt, is reëel; en moet omarmd en verwelkomd worden in onze partij. Zo werken we aan een imago en boodschap die mensen weer weet te mobiliseren voor de goede zaak.

De hoofdvraag is dan ook niet hoe links zich beter kan verdedigen tegen extreemrechts, maar hoe zij opnieuw een geloofwaardig alternatief kan worden voor het (neo)liberalisme zelf. Op dit moment is extreemrechts – paradoxaal genoeg – het meest overtuigende alternatief. Dat een groot deel van het electoraat zijn toevlucht zoekt tot extreemrechts, is daarom niet een teken van massale misleiding, maar vooral van de ruimte die links laat liggen door niet goed op het onrecht in de samenleving in te spelen. Rechtspopulisten hebben de dominante probleemdefinitie weten te veranderen en geven zo erkenning aan de onvrede die ervaren wordt in de samenleving. De misleiding zit in het gegeven dat extreemrechts die onvrede weet te definiëren als gevolg van migratie en culturele conflicten. Waar links in tekortschiet, is in het dominant maken van haar eigen probleemdefinitie. Terwijl GroenLinks-PvdA met allerlei uitstekende oplossingen komt voor grote maatschappelijke problemen, gaat een groot deel van de kiezers het stemhokje in met een geheel andere probleemdefinitie.

Als linkse beweging moeten we niet simpelweg onze inhoud of onze manier van politiek bedrijven herzien, maar ook ons denken over *wat* politiek is. Het dominante frame beschouwt politiek als een probleemoplossende machine: verkiezingen als ideeënmarkt, waarin consumenten (kiezers) een product (de partij) kopen (kiezen) dat het best aansluit bij hun individuele belangen en waarden. Dat liberale uitgangspunt maakt politiek volgzaam en reactief. De les die links hieruit moet halen is eenvoudig: probleemdefinities zijn niet neutraal, maar aangeleerd en maakbaar. Dat verklaart waarom culturele kwesties vandaag domineren waar economische thema's dat eerder deden. Wie vooruitgang wil afdwingen, kan zich daarom niet beperken tot antwoorden formuleren op problemen die niet voldoende ervaren worden, maar moet investeren in het stellen van de probleemvragen zelf. De kern van ideologisch zelfvertrouwen is het vermogen om opnieuw te bepalen over welke problemen politiek moet gaan. Alleen wanneer mensen zichzelf herkennen in de analyse van wat er misgaat – en in wie daar

verantwoordelijkheid voor draagt – kan er een duurzame vertrouwensband ontstaan tussen kiezers en onze partij.

We leven dan wel in een tijdperk waarin politieke partijen zijn uitgehold – in vergelijking met de massapartijen van weleer – maar dat betekent niet dat zij geen cruciale rol spelen in het vormgeven van het politieke debat. Politieke partijen zijn agendabepalend, maar het lijkt wel alsof zij – links in het bijzonder – dit niet meer inzien. Recente voorbeelden laten echter zien dat het kan. De befaamde motie-Piri was een teken van ideologisch zelfvertrouwen op links, dat liet zien hoe een offensieve houding ruimte kan scheppen voor een links tegengeluid. Met resultaat: de motie werd met veel enthousiasme ontvangen binnen en buiten de partij. En ja, de motie bracht ook enorm veel controverse met zich mee, maar juist daarin ligt de kracht van een brutale houding: voor het eerst in tijden wist links het debat vorm te geven en in haar zijn greep te houden – het spel werd gespeeld op onze voorwaarden. Bovendien werkte de motie niet enkel polariserend, maar juist ook verbindend: het raakte mensen in zeer uiteenlopende maatschappelijke posities en leefwerelden. Het waren immers niet alleen de universiteitsstudenten of progressieve Randstedelingen die zich gehoord voelden, maar ook de vele mensen buiten deze bubbel die zich bekommerden om het lot van Gaza.ⁱⁱⁱ De motie-Piri laat zien dat als partijen met ideologisch zelfvertrouwen spreken en hun rug recht houden, zij zo de eigen probleemdefinitie centraal kunnen stellen en bouwen aan profiel en vertrouwen bij de achterban.

Er zijn nog veel andere voorbeelden, zoals de campagne van Democratisch socialist Zohran Mamdani in New York. Door economische ongelijkheid expliciet centraal te stellen, wist hij veel enthousiasme te ontketen en een brede coalitie te smeden: hoogopgeleide stedelingen én werkende en ongehoorde groepen die zich al jaren niet meer vertegenwoordigd voelden konden zich vinden in zijn kandidaatschap. In geen jaren waren zoveel jonge mensen komen opdagen om te stemmen bij de Democratische voorverkiezingen in juni.^{iv} Het resultaat van een uitstekende campagne waarbij het sociaaleconomische verhaal – een betaalbaar New York met gratis bussen, gratis kinderopvang en bevroren huren – centraal stond. In combinatie met een uitstekende *groundgame* waarbij tienduizenden vrijwilligers langs honderdduizenden deuren zijn gegaan én een energieke, speelse en vooral consistente sociale media-aanwezigheid wist Mamdani zo tot tweemaal toe overtuigend te winnen van zijn rivaal uit het establishment, Andrew Cuomo.^v De energie en het momentum dat Mamdani met deze campagne heeft weten op te bouwen creëert grote verwachtingen voor zijn burgemeesterschap, maar het bouwt ook een mandaat op en vergroot de ruimte voor linkse kandidaten elders in de Verenigde Staten om voort te bouwen op zijn boodschap.

In Nederland ontbreekt een soortgelijk momentum nog volledig. Links is al lang niet aansprekend genoeg meer, het is zelfs bijna een scheldwoord geworden. Dat probleem is dieper dan een enkele campagne, vlijmscherpe slogan of ambitieuze communicatiestrategie. Het gaat om de manier waarop problemen worden gedefinieerd en welk antwoord daarop geboden wordt. Links heeft de juiste probleemanalyse voor de grote uitdagingen van de eenentwintigste eeuw, door haarscherp in te zien dat de klimaatcrisis, sociale ongelijkheid en geopolitieke spanningen voortkomen uit het kapitalisme. Wat ontbreekt, is de capaciteit om dit

verhaal ondoordringen te kunnen uitdragen. Om aan een politiek te komen die zich op lange termijn inzet voor echte systeemverandering, moet er ook gewerkt worden aan linkse tegenmacht.

Succesvolle linkse bewegingen hebben in het verleden laten zien dat sociale verandering niet enkel voortkomt uit het politieke werk in het parlement. Juist ook door de aanwezigheid van linkse macht op straat, in de media en op de werkvloer kan het tij gekeerd worden. Om het vooruitgangdenken nieuw leven in te blazen zal de nieuwe partij hieraan moeten werken. Het is extreemrechts op eenzelfde manier gelukt de politiek in het Westen naar haar hand te zetten. Enerzijds, door een sterk, zelfverzekerd narratief uit te dragen. Anderzijds, door buiten de contouren van de macht te bouwen aan tegenmacht. Zo weet extreemrechts met haar gedachtegoed ons politiek debat te kapen. En als er getracht wordt om dit gedachtegoed buiten de deur te houden – bijvoorbeeld via een politiek cordon sanitaire of andere middelen, dan verplaatst het debat zich naar andere arena's, zoals sociale media. Hier kan vrolijk worden verdergegaan, totdat het politiek momentum omslaat en extreemrechts de sleutels weer in handen krijgt. Extreemrechtse politieke partijen dienen zo voornamelijk als katalysator voor een bredere, conservatieve culturele omslag. Vanuit eenzelfde rol kan een partij als GroenLinks-PvdA weer een vehikel worden voor daadwerkelijke vooruitgang, vanuit het parlement, maar ook op straat en in de media.

Deze vooruitgang vraagt daarom niet in de eerste plaats om betere oplossingen, maar om de durf om opnieuw te bepalen waar politiek over moet gaan. Dat is geen beleidsmatige opgave, maar een ideologische. Wie erkent dat probleemdefinities maakbaar zijn, erkent ook dat deze nooit neutraal zijn, en dat het strijdtoneel niet alleen het parlement is, maar ook de verbeelding van het electoraat zelf. Die gedachte is niet nieuw, bij de oprichting van de PvdA in 1946 constateerde Banning dat er 'radicaal gebroken' moest worden met het 'idee dat het in de politieke strijd gaat om macht en machtsverovering'.^{vi} De missie die nu dus voor links ligt, is om haar ideologisch zelfvertrouwen als politieke beweging te hervinden; dus de durf om te aspireren, en het vermogen om die energie te mobiliseren en organiseren. In die combinatie ligt de ware opdracht van het linkse vooruitgangdenken: niet om de status quo te behouden of te beschermen, maar om, net als Banning tachtig jaar geleden zei, opnieuw zichtbaar te maken dat politieke vernieuwing – een nieuw begin – en een democratisch-socialistische samenleving, mogelijk is.

ⁱ Willem Banning, "Over de oprichting van de PvdA", Rijksuniversiteit Groningen (1946), <https://dnpprepo.ub.rug.nl/12586/>.

ⁱⁱ Koen Vossen, "Ons Verbindt Ons Volk in Nood," *De Groene Amsterdammer* (2022), <https://www.groene.nl/artikel/ons-verbindt-ons-volk-in-nood>.

ⁱⁱⁱ Titus Verster, "Peiling: Samenleving Wil Dat Regering Optreedt Tegen Israël," *The Rights Forum* (2025), <https://rightsforum.org/peiling-samenleving-wil-dat-regering-optreedt-tegen-israel/>.

^{iv} Madonna Hernandez, "Voter Turnout in NYC's 2025 Primary Hits Decade-High," *NYC Votes* (2025), <https://www.nycvotes.org/news-and-press/articles/2025-primary-election-turnout-soars/>.

^v Anil Wasif, "Three Million Knocks: The Epic Ground Game of Zohran Mamdani," *Policy Magazine* (2025), <https://www.policymagazine.ca/three-million-knocks-the-epic-ground-game-of-zohran-mamdani/>.

^{vi} Koen Vossen, "Ons Verbindt Ons Volk in Nood."